MADAGASKAR forum

Vennskapsforeningen Norge - Madagaskar
Fikambanana Fifankatiavana Norvezy – Madagasikara

nr 2 2014 årgang 12

Hvorfor finnes det ikke løver på Madagaskar?

En motorsyklists drøm

Med røtter i flere kulturer

Psykiatri på Madagaskar

MADAGASKAR forum

www.madagaskar.no

Organ for Vennskapsforeningen Norge - Madagaskar (VNM)

STYRET I VNM

LEDER
Arild Øystese Hansen (2013 - 2015)
E-POST
arild.ha@online.no

ØVRIGE STYREMEDLEMMER
Lilliann Razafimandimby Våje, nestleder (2014-2016)
Jakob Vea, kasserer (2013-2015)
Guro Veum, sekretær (2013-2015)
Christiane Marie Ødegård (2014-2016)
Olav Stav, repr. Stavanger kommune (2014-2016)
NN, repr. FIMANOR (2014-2016)
Christian Razafimahatombo, vara (2014-2015)
Bård Bakke, vara (2014-2015)

Vennskapsforeningen er ikke ansvarlig for innholdet i bladet; dette er redaktørens ansvar. Redaksjonen følger Vær Varsomplakaten og Redaktørplakaten.

REDAKTØRER
Henrik Seglem Grydeland
E-POST
grydeseg@hotmail.com
TLF 400 44 753

Arne Morten Rosnes
E-POST
Arne.morten.rosnes@gmail.com
TLF 402 03 604

FORMGIVING
Anita Rasmussen
ARI Design

LOGO
Alvar Berget

FOTO FORSIDE
Jon Erik Bakke

FOTO BAKSIDE
Ivar Johannessen

ISSN 1504-4750

REDAKTØREN HAR ORDET

Fihavanana

Etter gassisk skikk må jeg først «*miala tsiny*», dvs. be om unnskyldning for at jeg tar ordet. Jeg som bare er en skarve skribent i forhold til alle de som er klokere og eldre enn meg. Jeg kan bare bære spade, men far-og-mor er de som kan gi råd og veiledning.

I løpet av mine år på Madagaskar, ble konseptet *fihavanana* kilde til undring og fascinasjon. "*Ny Fihavanana no taloha ny vola*", sier et ordtak. At det gode forholdet mellom mennesker, er viktigere enn penger, er en fantastisk tanke. Det har mange flotte utslag: «Vi diskuterer ikke vanskelige ting, når vi spiser» ble jeg fortalt. Sitter du i en Taxi-be og har lyst til å prate med sidemannen, så bare gjør det!

Fihavanana er kanskje det som gjør at turister, etter å ha vært på øya i to uker, forlater landet med stjerner i øyene og sier at «de elsker land og folk». I et historisk perspektiv må *fihavanana* kunne sies å virke: Madagaskar er et meget fredelig land, som har ridd de fleste stormer av, uten at alt for mye blod har blitt spilt. På mange måter en bemerkelsesverdig prestasjon, når man sammenligner med endel av landene som ligger i samme verdensdel.

Men så er det den delen jeg ikke forstår. For eksempel: når jeg stiller et spørsmål, så vil mottakeren tenke at jeg helst vil høre svaret «ja» så dermed så får jeg «ja». At det ja, som jeg får, inneholder en helt annen tolkning av «ja», kanskje bent frem «nei», er ikke viktig. Det viktige er det gode forholdet. Et morsomt eksempel: Vi hadde punktert og kjørte inn i en liten landsby og lurte på om noen kunne hjelpe oss å lappe et dekk. «Ja selvfølgelig, ingen problem, *bring it on*».

Vi forstod snart at våre hjelpende venner ikke hadde verktøy, ny slange evt. lappesaker, pumpe eller kompetanse til å gjøre jobben på de 15 minuttene de sa det ville ta. Bortsett fra det, var de mer enn villige til å svare ja på mitt spørsmål om at de kunne hjelpe.

En gang ble min arbeidsgiver ilagt en toll på flere titalls tusen kroner på noen containere. Siden vi var en ikke-statlig NGO skulle vi ikke betale noe toll. Vedtaket ble anket, og for så vidt fikk vi gjennomslag for prinsippet. Dette var feil. Problemet var bare at han som gjorde vedtaket hadde byttet jobb og da kunne ikke en ny person oppheve et vedtak gjort av en annen. Det blir ikke noe god stemning av slikt. Tollen ble betalt.

Fihavanana står for meg som noe mystisk, vakkert, men også uforståelig og av og til skremmende.

Tidligere president Marc Ravalomanana ble satt i et slags arrest, da han tok seg tilbake til Madagaskar. Han har fortsatt mange tilhengere og den nye presidenten Hery Rajaonarimampianina lurer nok på hvordan han skal løse den floken. Sett fra utsiden hadde det vært fint om alle gode krefter kunne gå sammen og løse de enorme utfordringene landet har. Til det trengs det mye klokskap, god vilje, etterfulgt av handling, og en stor, veldig stor, mengde *fihavanana*. Men da må kanskje et "ja" være et ja?

Henrik S. Grydeland

I DETTE NUMMERET

4 HVORFOR FINNES DET IKKE LØVER PÅ MADAGASKAR?

6 EVENTYR-TUR PÅ MADAGASKAR

8 PROVERT VEIEN VIDERE…

10 LANDING MED FORSONING ELLER KONFLIKT?

12 PSYKIATRI PÅ MADAGASKAR

14 DET SPIRER AV «GRØNT LIV»

16 MED RØTTER I FLERE KULTURER

19 MADAGASKAR - ET LIVSLANGT FORHOLD

22 GASSISK MUSIKK ER NOE MAN GJØR

23 SMÅNYTT

REDAKSJONEN

STAVANGER

ARNE MORTEN ROSNES
er fra Stavanger og er gift med tidligere VNM-styremedlem Ellen Vea Rosnes. Han var på Madagaskar frem til juli 2008 og arbeidet litt frivillig for NMS i tillegg til stilling som informasjonskonsulent i FNs matvareprogram (WFP) siden april 2007. Nå bor familien i Stavanger. Han jobber i Blå som driver med opplæring og kommunikasjon.

E-post: arne.morten.rosnes@gmail.com

STAVANGER

HENRIK SEGLEM GRYDELAND
bor i Stavanger der han jobber som lærer på Solborg Folkehøyskole på en solidaritet-, reise- og fotballinje. Han jobbet som lærer på Den Norske Skolen på Antsirabe i perioden 93 - 98 og 2002 - 2004. Han er utdannet lærer og journalist.

E-post: grydeseg@hotmail.com

SKI

LILLIANN RAZAFIMANDIMBY VÅJE
kommer fra og er oppvokst på Madagaskar, men hun er født i Norge og har bodd her i mange år. Hun studerte økonomi, organisasjon og ledelse på Universitet for Miljø og Biovitenskap på Ås. Sammen med sin norske mann, har Lilliann jobbet som misjonær for Det Norske Misjonsselskap i to år i Etiopia og i syv år på Madagaskar. Nå jobber hun som organisasjonsrådgiver i Digni.

E-post: lilliann.vaje@gmail.com

MADAGASKAR

TERJE EVENSEN
kommer fra Nøtterøy utenfor Tønsberg. Jobber for Det Norske Misjonsselskap (NMS) på Madagaskar der han er pedgagogisk veileder for skoleprogrammet "Provert", i tillegg til at han jobber med informasjonssarbeid. Han er utdannet lærer og har jobbet i barne- og ungdomsskolen, kulturskole, leirskole og med oppvekstprojsketer for Den norske kirke. Han er gift og har to barn på 7 og 14 år.

E-post: terje.evensen@nms.no

Hvorfor finnes det ikke

Allerede på 1700-tallet begynte europeiske naturvitenskapsmenn å interessere seg for Madagaskars natur og flere fulgte på 1800-tallet. De var forundret over det de fant på denne spesielle øya. Dyrelivet lignet ikke på det man kjente fra Afrika.

TEKST OG BILDER: JON ERIK BAKKE

Den mest kjente vitenskapsmannen var franskmannen Alfred Grandidier. Han skrev flere bøker i siste halvdel av 1800-tallet. Kort oppsummert var dette noen av spesielle trekkene han fant:

- Et flertall av dyreartene er endemiske – eller særegne – for øya. Det betyr at de ikke finnes andre steder på jorda.
- Dyregrupper som finnes på Madagaskar kan mangle helt eller delvis i Asia og Afrika.
- Og omvendt – dyregrupper som er utbredt i Afrika og Asia kan mangle fullstendig på Madagaskar.
- På øya finner vi mange «levende fossiler», dvs representanter for dyregrupper som har dødd ut i andre deler av verden.

For 100 millioner år siden

For å forstå disse spesialitetene ved Madagaskars natur må vi ta en reise tilbake i tid. Tenk deg et 100 m langt tau. Det representerer de siste 100 millioner årene. Det betyr at hver meter utgjør 1 millioner år og hver millimeter utgjør 1000 år.

I enden av tauet – for 100 millioner år siden – var Madagaskar en del av Afrika. Ved å studere fellestrekk ved fjellformasjoner og fossiler vet vi ganske nøyaktig hvor Madagaskar og Afrika hang sammen i den som den gang var et kjempekontinent.

Så begynte en vulkansk periode som førte til sprekkdannelser i jordskorpa på østsiden av Afrika. Et landstykke begynte å bevege seg vekk fra Afrika og ut i Indiahavet. For rundt 65 millioner år siden var landstykket kommet så langt vekk fra Afrika at atskillelsen må sies å være fullstendig. Øya Madagaskar var dannet. Men som vi har sett, dette tok lang tid, hele 35 millioner år eller 35 m av tauet.

Prosessen kalles kontinentaldrift og er en saktegående prosess som sannsynligvis har pågått så lange jorda har eksistert. Den pågår også i dag og er årsaken til både jordskjelv og vulkanutbrudd i mange deler av verden.

En reise på en flåte

Da Madagaskar skled vekk fra Afrika ble dyrelivet mer og mer isolert. På en måte fungerte Madagaskar som flåte som hadde tatt med seg dyrelivet fra fastlandet og begynt en reise på egen hånd ut i Indiahavet. For å forstå Madagaskars nåværende dyreliv, må vi derfor først se hva vi vet om dyrelivet i Afrika på den tiden da Madagaskar skled vekk.

Epoken da Madagaskar slet seg løs fra Afrika (100-65 millioner år siden) var siste del av jordas mellomtid. Dette var krypdyrenes tidsalder, bl.a. med de stor dinosaurene. Fossiler viser imidlertid at noen få pattedyrgrupper hadde begynte å utvikle seg på slutten av jordas mellomtid. De første pattedyrene var små. På den måten konkurrerte de ikke med dinosaurene, og de kunne de lettere gjemme seg for de store rovdinosaurene. Pattedyrene har noen store fordeler framfor krypdyrene. De har godt dybdesyn fordi begge øynene er rettet framover, de har jevn kroppsvarme som gjorde dem uavhengig av omgivelsenes temperatur, og ikk minst har pattedyrene bedre utviklet hjerne.

Det vi kjenner til av pattedyr fra denne tiden er f.eks. små gnagere (forløpere til dagens rotter og mus), halvaper som hadde inntatt trærne og spiste frukt og blader og noen små rovdyr som hadde spesialisert seg på disse nye livsformene.

Fossiler fra denne overgangstiden viser at både i Afrika og på Madagaskar levde de store krypdyr, og begge steder finner vi rester etter de tidlige og små pattedyrene. Med andre ord, da Madagaskar gled vekk fra Afrika var plante- og dyrelivet felles for hele området. Men ingen steder var det ennå store pattedyr, de kom først senere. For å forstå den videre utvikling må vi først se litt nærmere på hva som skjedde i Afrika etter at Madagaskar var blitt en øy.

Savannene blir til

For 35-40 millioner år siden kom en tørrere og kjøligere tidsepoke i Afrika. Store skogsområder ble påvirket av klimaendringene, da særlig i Afrikas innland som i stor grad er en høylandsslette ca 1000 moh. I løpet av noen millioner år forsvant skogen på høyslettene og gresset overtok. På dette tidspunkt var de store planteetende dinosaurer forsvunnet. De nye og store gresslettene, det vi kaller savannene, ble et stort matbord som ga mulig-

løver på Madagaskar?

het for utvikling av større planteetende pattedyrene. Naturens svar ble utvikling av tallrike arter av hovdyr og klovdyr. Men legg merke til tidslinjen. De afrikanske savannene med sitt karakteristiske dyreliv kom flere titalls millioner år etter at Madagaskar hadde forlatt den afrikanske østkyst.

La oss så vende tilbake til Madagaskar som nå var en øy på drift vekk fra Afrika. Øya var nesten fullstendig skogdekket, men med store klimatiske forskjeller mellom det fuktige øst, det tørre vest og det kjøligere høylandet. Til forskjell fra Afrika fikk imidlertid det tørrere og kjøligere klima ikke samme effekten på Madagaskar som i Afrika. Skogen holdt stand og det kom ikke store savanneområder som på fastlandet. Dagens store gressområder på Madagaskar er bare 500-1000 år gamle og består av gressorter som er næringsfattige og ikke må forveksles med det næringsrike afrikanske gresset på savannene.

Sakte spesialisering

På Madagaskar fikk vi med andre ord ikke de store endringene i naturområdene og dermed heller ikke sterke drivkrefter for utvikling av nye dyregrupper. I stedet ble det en sakte spesialisering blant de pattedyrgruppene som hadde utviklet seg i hele Afrika – inkludert Madagaskar – før Madagaskarflåten skled vekk og ble en øy. Det betyr altså ikke at dyrelivet på Solskinnsøya i dag er likt med dyrelivet for 50 millioner år siden. Men ingen nye dyregrupper har fremkommet, det er de gamle dyreartene som har blitt til flere nærstående arter. F.eks. har noen få arter av halvaper for 50 millioner år siden blitt til en femtitalls nålevende arter lemurer i tillegg til kanskje like mange arter som har utviklet seg og dødd ut i løpet av disse millionene av år.

Kort oppsummert kan vi fastslå at grunnen til at det ikke er løver på Madagaskar er at kontinentaldriften førte til dannelsen av øya på et tidspunkt da det ikke fantes løver og deres byttedyr i Afrika, og siden løvene utviklet seg har det ikke vært fysisk kontakt mellom øya og fastlandet.

Men så er spørsmålet: Er denne kunnskapen bare av akademisk interesse, eller er det noe vi bør lære av dette? Se for deg tauet igjen. Madagaskars dyreliv har en historie som er 100 millioner år, eller 100 meter på tauet. Dyrelivet brukte med andre ord lang tid – ofte flere titalls millioner år, eller mer enn 10 m av tauet – på å endre seg vesentlig for å tilpasse seg klimaendringer og utvikle nye dyrearter. Denne kanskje selvsagte erkjennelse har relevans til dagens utfordringer, både på Madagaskar og ellers i verden:

Skogen på Madagaskar begynte å forsvinne for bare ca 1500 år siden. Det utgjør bare 1,5 mm på tauet. Dyrelivet har ingen sjanser til å utvikle nye arter tilpasset slike «brå» endringer. Og ser vi på de menneskeskapte klimaendringene i verden som ikke har en lengre historie enn 200 år – det er 0,2 mm på tauet – så er en tro på at naturen kan tilpasse seg helt urealistisk. Kunnskapen om de manglende løver på Madagaskar gir oss derfor en alvorlig utfordring: Hvilket Madagaskar og hvilken klode vil vi levere videre til våre barn og barnebarn?

Hvordan vil Madagaskar se ut i framtiden? (Plakat utarbeidet av WWF på Madagaskar)

Eventyr-tur på Madagaskar

At Madagaskar er et unikt land, vet leserne av dette magasin. At det også er en motorsyklists drøm, trenger man ikke ha mc-lappen for å gjette. Ivar Johannessen har levd ut drømmen mange ganger.

TEKST: HENRIK S. GRYDELAND
FOTO: IVAR JOHANNESSEN MED VENNER

Da han bodde på Madagaskar, i Maintirano og på Antsirabe, kombinerte han hele tiden sin interesse for motorsykkelkjøring. Etter at han flyttet hjem og endte på Bryne, har han flere ganger vært tilbake som reiseleder, med andre entusiaster. I sommer var han der igjen. Madagaskarforum ba han fortelle fra turen:

- Vi var seks karer fra Norge som dro i slutten av juli. Vi leide sykler og guide av en franskmann i Tana. Han har drevet med dette i mange år og leier ut cross-sykler og har et variert ruteopplegg. Hans turer går i terreng som har dårlige, eller ingen veier. Siden gruppen vår bestod av gode sjåfører, så prøvde vi oss med en rute som ble beskrevet med den høyeste vanskelighetsgrad «très difficile». Den viste seg å leve godt opp til navnet. Jeg har aldri før kjørt på så dårlige veier.

Hundekræsj

- Grunnet problemer med flyene ankom vi Antananarivo halvannet døgn forsinket og den opprinnelige planen om å kjøre i elleve dager, ble til ni i stedet. Etter tre timers søvn satte vi oss på syklene og tok hovedveien ned til Ambositra, for å ta igjen litt av det tapte.

Som nevnt har Johannessen kjørt mye på Madagaskar og han har noen tips å gi. Et av dem lærte han «the hard way». For mange år siden kjørte han på en gris. Dengang forsøkte han å svinge unna, med det resultatet at grisen kom mellom hjulet og rammen, og dermed gikk han over ende.

Derfor hadde han forberedt deltakerne: kommer det et dyr foran sykkelen, så gir du gass, holder fast i styret, og kjører rett frem. Dette skulle vise seg å bli verdifull kunnskap, for allerede første dagen, løper en stor hund rett foran en av gutta. Han gjorde som Ivar hadde lært ham og det hele gikk bra, med unntak av for hunden som lå stiv igjen på asfalten.

Per Klingsheim, Oddvar Klingsheim, Kåre Fotland, vår guide og mekaniker Guy, Tor Olsen, Tore Søyland og Ivar Johannessen.

Gjørmesjøer

- Da vi kom til Ambositra, var det slutt å asfalten og vi startet på turen til Ifanadiana. Det er de absolutt værste, men også mest eventyrlige «veiene» jeg har kjørt på noensinne. Det startet med en jordvei, men på grunn av regn gikk det raskt over til store gjørmesjøer. Dette var strekninger som var helt ugjennomtrengelige for annen trafikk. Det var ekstremt sleipt og glatt og av og til måtte vi kjøre på smale vegkanter der det var to meter ned på hver side. Da hadde vi rikelige muligheter for å falle ned på begge sider. Vi kom til noen «broer» som stort sett bare var sleipe tømmerstokker. Da vi hadde kjørt i tre timer, var det såvidt vi orket å spise, og da hadde vi syv timers kjøring igjen. Dette var veldig krevende terreng, både fysisk og mentalt. Litt etter litt ble terrenget bedre og vi kom inn på en sti, men vi var matte og slitne da vi kom frem. Den siste halvtimen uten lys gjorde det heller ikke lett, men det gikk. Neste morgen, da vi hadde hvilt ut, var vi enige om at det så langt hadde vært en fantastisk tur.

Fra Ifanadiana gikk turen videre på asfaltvei til Manakara og videre sørover til Vangaindrano. Fra Vangaindrano kjørte vi i pøsregn på harde jordveier og det var som å kjøre på knudrete is, med overvann. Vi måtte være ekstremt skjerpet, for treffer du skjevt, så faller du. Vi kjørte på rekke, men en gang kom en av gutta opp på siden av meg uten at jeg hørte ham og det lille øyeblikket glapp konsentrasjonen og jeg gikk over ende. Vi kom frem til en liten plass der vi skulle sove og vi var gjennomvåte. Under stort sett hele turen var det med en følgebil, men til denne plassen kunne ikke bilen kjøre, så vi hadde ingen tørre klær å skifte. Neste dag kom vi til Fort Dauphin. Det var fortsatt regn, men litt mer sandete og ikke fullt så glatt. Da vi kom dit, hadde fortsatt ikke bilen med klærne kommet, så vi kjøpte noen t-skjorter, slo et håndkle rundt livet og gikk barbent og gikk på restaurant. Det var nok et pussig syn vil jeg tro.

Surfeparadis

Fra Fort Dauphin gikk turen vider til Lavanono, som ligger helt på sørspissen. Dette er et surferparadis. Store deler av den turen gikk i løs sand. Dette krever egentlig bare at du får opp farten, for ellers vingler man og tryner. Så her gikk det unna i mellom 70 og 80 km i timen. Med geiter og sauer ved siden av vegen så krevde dette også konsentrasjon. Men det er bare å fyre av og komme opp i fart, noe vi egentlig liker veldig godt. Vi kjørte mellom skog og trær. Selv om vi falt av og til, så hadde vi bra beskyttelsesutstyr så ingen ble skadet. Litt nordvest for Lavanono så vi hval langt ute. Det var helt utrolig. Siste dagen på sykkel gikk til Tulear. Da ble vi fraktet forbi et elvedelta med syklene ombord i utriggerkanoer. I Tulear leverte vi inn sykler og utstyr, satte vi oss på flyet, dro til Tana og så hjem.

190 mil

Da turen var over, kunne de seks herrene se tilbake på 190 mil. En elleve dagers tur ble presset ned til ni og det var nesten i overkant, men bare nesten:

- Disse er selvstendig næringsdrivende så de kunne ikke bruke mer tid, derfor ble det litt tøft, men ingen klagde og det var god stemning hele veien, og ikke et skjevt ord. Vi hadde masse moro når vi stod i gjørma og ikke fikk start på syklene.

- Hva slags alderssammensetning hadde gruppen?

- Det var karer fra 45 til 56 år. Tre av dem var veldig gode, mens vi tre siste, måtte bruke alt VI hadde av krefter. Dette er ikke en tur for alle. Man bør ha kjørt endel cross eller enduro. Dette var min fjerde tur og den desidert vanskeligste. Men jeg har aldri kjørt med så flinke folk, og vi ble en godt sammensveiset gjeng underveis.

- Hvordan reagerer folk dere møter på veien?

- Mange er jo litt nysgjerrige, og det er jo en hærskare av unger overalt, men vi opplevde ikke noe negativt.

- Hva slags sykler kjørte dere?

- Det er cross sykler fra 250 til 500 cm3. Det er gode sykler som tåler mye. Vi hadde jo med oss en guide på hele turen som også var mekaniker. Man bør ha med en guide, og god reiseforsikring.

Denne turen het «Le sud sauvage» og var altså beskrevet som «très difficile» men det finnes også andre turer. Francois, som driver firmaet Moto-Tour Madagascar, er en skikkelig kar, og han har flere alternative ruter. Madagaskar som motorsykkelland er helt utrolig. Det er off-road overalt og eventyr bak hver eneste sving. Da vi reiste fra øya, tenkte vi: dette blir siste gang, men nå tenker vi at det hadde vært kjekt å dra tilbake.

Nettside:
http://www.moto-tour-madagascar.mg/

ProVert veien videre...

Det er vanskelig å få et barn når man mangler en del av det grunnleggende barnet trenger. Det blir ikke lettere om barnet også har et handicap.

TEKST: TERJE EVENSEN (RÅDGIVER PROVERT) OG ARILD ØYSTESE HANSEN

Blinde/synshemmede og døve/hørselshemmede er en gruppe som ofte blir overlatt til seg selv på Madagaskar. Mange av disse barna må klare seg som best de kan i lokalsamfunnet uten tilfredsstillende mulighet for å kommunisere med hverken familie, venner eller andre. Andelen som går på skole er veldig lav.

FAKTA

ProVert
http:/www.provertflm.mg

Program for forbedret undervisning:

- øke kompetansen blant lærere
- samarbeid mellom ulike skoleformer
- fokus på natur- og miljøvern
- integrere barn med ulike handicap i vanlige skoler
- øke prosentandelen av jenter i grunn- og fagskoler.

Programmet koordinerer innsatsen innen FLMs (Den gassisk lutherske kirkens) skolearbeid:

- Ca. 320 grunnskoler
- yrkesskole for kvinner
- 4 skoler for blinde og svaksynte
- 7 for døve og hørselshemmede
- 2 landbruksskoler
- lærerhøgskole

Startet i 2010 et eget program for inkludering av syns- og hørselshemmede barn i den ordinære, lokale grunnskolen.

Staten har ikke tilrettelagte skoletilbud for døve og blinde barn. Den gassisk lutherske kirka FLM har drevet egne skoler for denne målgruppen i flere tiår, og de siste årene har det vært gjort forsøk med å integrere døve og blinde barn i den ordinære skolen.

Programdirektør i ProVert, Andrianjafy Mamisoa, forteller at siden starten med integrerings- og inkluderingsarbeidet i 2010, der elleve døve og fire blinde ble tatt inn i ordinær undervisning på skolen Farimbona i Antsirabe, har det samme vært prøvd på ca. 40 skoler i samarbeid med staten og andre private skoleeiere.
Da vi startet med dette arbeidet i 2010, var det stor skepsis mot denne arbeidsformen. Hvordan kunne blinde og døve inkluderes og integreres i en ordinær skoleklasse?

Seminar på Antsirabe

ProVert gjennomfører nå en evaluering av dette arbeidet og inviterte ca. 90 deltagere i 3 dager 23. til 26. april for å samle erfaringer med arbeidet og finne modeller for veien videre. På dette seminaret var deltagere fra statens skoler, UNICEF, CBM, Handicap International, Døvekirken i Norge, i tillegg til skolerepresentanter fra FLM, Den katolske kirke, Adventistsamfunnet, o.a.

Erfaringene fra de fire første årene kan kort sammenfattes:

POSITIVT:

- Flere døve og blinde får tilbud om skole i nærheten av bostedet sitt.
- De samme barna, som tidligere ofte ble sosialt utstøtt, får naturlig samvær med mange andre barn.

NEGATIVT:

- Mangler teknisk utstyr for å gi tilfredsstillende undervisning.
- Mangler døvetolker og spesiallærere.

Som løsning på dagens utfordringer nevner Mamisoa:
- Vi må tilrettelegge tilbudene etter grad av funksjonssvikt. ProVert skiller mellom integrering og inkludering. Deltagelse av svaksynte og hørselshemmede i ordinære skoleklasser er mulig uten store utfordringer til materiell og fagpersonell (Inkludering). Døve og blinde må tilbys, enten undervisning ved egne skoler, eller tilrettelagt undervisning i egne klasser på ordinære skoler (Integrering).

Oppsporing av barn

Spesialskolene har opprettet et eget prosjekt med flere team som har til oppgave å oppsøke lokalsamfunnene og oppspore barn med handicap eller spesielle behov som gjør at de «gjemmes bort» og ikke går på skole. Prosjektet kalles: "Early intervention"

> *Oppsporer barn som gjemmes bort*

Jo tidligere barna og deres familie får hjelp, jo bedre. Opplæring av familien er svært viktig for barnets utvikling. Å kunne kommunisere med tegn er helt nødvendig for å få kontakt med barnet. De etablerte døve- og blindeskolene vil endre status til regionale kompetansesentere der både barn og foreldre tilbys undervisning i kortere eller lengre perioder. På noen av disse sentrene vil det også være tilbud om utdanning som spesiallærer for døve og blinde.

Mamisoa nevner også, som et à propos til diskusjonen om internatdrift, at barn og ungdom med et handicap ofte blir stigmatisert i landsbyen de kommer fra. De blir lett ofre for overgrep. På FLMs sentre er det strenge regler for å beskytte barna mot overgrep. Det betyr ikke nødvendigvis at

> *Ønsker å signalisere omsorg for alle*

overgrep ikke forekommer, men det arbeides med å sikre barna ved å forbedre rutinene og det er null-toleranse for overgrep.

Utfordringer

ProVert følger det nasjonale programmet for «Utdanning for alle» der også UNICEF er en god partner og støttespiller.

De største utfordringene fremover er:

- Utbygging av infrastruktur, skolebygg, materiell
- Arbeidet med forbedrede pedagogiske metoder
- Øke prosentandelen jenter som fullfører grunnskolen
- Integrering og inkludering av barn med alle typer funksjonshemming i den ordinære skolen.

Seminaret på Antsirabe ga også klare meldinger om behov for å utvide målgruppen til å omfatte flere typer handicap. Mange av de aller fattigste, de med fysiske eller psykiske handicap, eller barn som diskrimineres av andre grunner, opplever ofte at de har få eller ingen støttespillere.

Andrianjafy Mamisoa, Leder, ProVert (Foto: Arild Ø. Hansen)

Vennskapsforeningen driver lobby

TEKST: ARILD ØYSTESE HANSEN

I avisene har vi lest at Norge vil kutte antall samarbeidsland. VNM var redd for at Madagaskar kunne bli strøket av listen og opprettet derfor en lobbygruppe som ba om et møte med Utenriksminister Børge Brende i begynnelsen av 2014. Gruppen fikk et møte i februar med Statssekretær Hans Brattskar som har ansvar for norsk bistand i UD. På møtet presenterte vi et heftet «Noen fakta om relasjonene mellom Norge og Madagaskar». (Dette heftet er siden distribuert til alle medlemmene i foreningen via e-post.) I heftet ble det fokusert på10 grunner til å gjenoppta, opprettholde og evt. utvide bistandsporteføljen til Madagaskar og legge forholdene til rette for økt samarbeid mellom Madagaskar og norske institusjoner og fagmiljøer.

VNM ble invitert til et nytt møte med statssekretær Hans Brattskar og hans stab i september. Da kom følgende presiseringer fra UD:

- 116 land mottar i dag bistandsstøtte fra Norge. Dette antallet vil nedjusteres, men samarbeidet med Madagaskar vil ikke berøres av dette.
- Norge vil fremdeles yte bistand til Madagaskar med fokus på undervisning/utdanning og miljø.
- Det er målsetting om å normalisere politiske relasjoner ved akkreditering av ambassadør i Pretoria.
- En avventer politisk utvikling og vil foreløpig gi støtte multilateralt/gjennom sivilt samfunn.
- En vil vektlegge aktivitetsområder med krav til tydelige og målbare resultater.
- Jenter og utdanning ble nevnt som et viktig satsingsområde
- Funksjonshemmede er løftet fram som egen målgruppe
- Yrkesutdanning er også inkludert i bistandsstrategien for Afrika
- Innen miljøsektoren legges vekt på bevaring av biodiversitet
- Miljøorganisasjoner ble nevnt som viktige "vaktbikkjer".

UD har håp om at den nye regjeringen på Madagaskar vil greie å gjøre ord til handling og lykkes i å skape forsoning mellom de ulike politiske gruppene.

VNM anbefalte at UD sender en «Fact-finding-group» til Madagaskar for å knytte kontakter med myndighetene og det sivile samfunnet med tanke på avklaring av framtidig norsk offentlig bistand.

VNM ønsker å opprette tilsvarende gruppe på Madagaskar, som kan peke på innsatsområder som norske myndigheter prioriterer og der det er satt av midler. Likeledes vil VNM informere norske og gassiske aktører som kan stå for prosjektgjennomføring.

Vennskapsforeningen Norge - Madagaskar

Landing med forsoning eller konflikt?

Etter statskuppet 17. mars 2009 forsvant president Marc Ravalomanana opp i luften på mystisk vis. Fem år etter, søndag 12. oktober 2014 kom han tilbake på samme måte. Flystripen på Antsirabe var nødutgang og nødinngang. Blir dette innledningen til forsoning, eller blir det mer konflikt?

TEKST: ØYVIND DAHL
FOTO: MADAGATE

Krangelen er i hvert fall i full gang. Hvordan kunne han krenke gassisk luftterritorium ved å lande uten landingstillatelse fra Etaten for sivil luftfart Aviation Civile de Madagascar (ACM)? I månedsvis har han sagt at han vil tilbake til øya, men myndighetene har ikke villet utstede pass til ham. Nå tok han spaken i sin egen hånd og landet ulovlig.

Sannhet og forsoning?
Dagen etter innkalte han til pressekonferanse i sin bolig på Faravohitra i Antananarivo. Der sa han at tiden er kommet til «Sannhet og forsoning». Han kom fra Sør-Afrika som har vært hjemlandet for «Sannhets- og forsoningskomitéen» etter apartheidregimets fall. Men vil sannheten komme frem på Madagaskar? Han måtte flykte etter at han ble anklaget for å stå bak myrderiene foran presidentpalasset Ambohitsorohitra på den røde lørdag 7. februar 2009 der en trettitalls mennesker ble drept. Men hvem startet skytingen? Er det riktig som enkelte hevder, at det ble skutt fra sidebygningene av den doble avenyen foran palasset for å provosere vaktene? I alle fall er han dømt til livsvarig tvangsarbeid av gassisk rett uten at han selv var til stede. Kan han få amnesti?

Husarrest eller «sikring»?
Samme dag som Ravalomanana hadde pressekonferanse i sitt hjem kom Sikkerhetsstyrkene og skjøt i stykker låsen i porten og tok den tidligere statslederen med seg. Han ble sendt med fly til Antsiranana (Diego Suarez) der han sitter i husarrest i et hus tilhørende Admiralitetet i byen.

Madagaskars nåværende president Heri Rajaonarimampianina sier at han ikke er arrestert, bare «sikret» for at det ikke skal skje ham noe. En uke etter ankomsten «antsokotsoko» (i hemmelighet) ble den tidligere livvakten Jean Marc Koumba og tre ansatte fra Sivil luftfart også arrestert og sendt til Antsiranana. Familiene klager for de har ikke fått advokatbistand.

Ifølge Veikartets paragraf 20 skulle Marc Ravalomanana få komme tilbake til øya. Det var Veikartet som ble fremforhandlet med internasjonal støtte fra FN, AU og SADC som førte til avviklingen av overgangsperioden slik at Madagaskar kunne gjennomføre valg på ny president og ny nasjonalforsamling. Men også Sør-Afrika, SADC og AU sier at Ravalomananas luftetur ikke var etter boka.

Kan kirkerådet bidra til forsoning?
Det økumeniske Kirkerådet FFKM, som består av de fire største kirkene, sier at de er klar til å gjenoppta arbeidet for forsoning når de tre tidligere valgte presidentene er i landet, Didier Ratsiraka, Zafy Albert og Marc Ravalomanana. Overgangspresident Andry Rajoelina på sin side, har gjennom sin tidligere justisminister Christine Razanamahasoa sagt at han ikke blir med på disse møtene, ettersom dagens president Hery Rajaonarimampianina har brutt med
Grunnloven ved at han ikke valgte statsminister i samsvar med flertallet i Nasjonalforsamlingen. Som kjent hadde støttegruppen til Andry Rajoelina MAPAR flertall etter valget. Men dette flertallet sprakk, slik at presidenten støttet seg på en ny koalisjon PMP, ved utnevnelse av Roger Kolo som statsminister. Andry Raoelina føler seg forrådt, han mener at den valgte presidenten, som var finansminister i hans overgangsregjering, har snudd ryggen til den grupperingen som støttet ham i presidentvalget.

Madagaskars nye styrke
I stedet bygger Hery opp sitt eget politiske parti: Hery Vaovaon'i Madagasikara (HVM), «Madagaskars nye styrke». Hver gang han legger ned en grunnstein, eller åpner en ny vei, oppretter han lokalgrupper for sitt parti. Slik har tradisjonen vært på Madagaskar. Hver president har hatt sitt eget parti: Tsiranana hadde PSD, Ratsiraka AREMA, Ravalomanana TIM, og nå er turen kommet til HVM. På Madagaskar dannes ikke partiene rundt et program, men rundt en person.

Dette er sannsynligvis også grunnen til at Kommunevalget er blitt utsatt og utsatt. Opprinnelig skulle det gjennomføres i mai 2014, så ble det utsatt til oktober, og nå er det ingen som tør

Marc Ravalomanana hilser på sine venner etter hjemkomsten. Til venstre for ham ses hans kone Lalao, og til høyre sønnen Tojo.

spå når det kan gjennomføres. De fleste steder sitter ordførere og kommunestyrer som er utnevnt av innenriksministeriet og ikke av folkevalgte. Men forutsetningene i Veikartet var at Madagaskar skal tilbake til normalt styre gjennom demokratiske valg. Myndighetene sier at grunnen til utsettelsen av kommunevalgene er en omstrukturering av kommunene. Man kan ikke gjennomføre valgene før denne omstruktureringen er gjennomført.

Hvor blir det av den nye starten?

Presidenten ble innsatt 25. januar 2014. Etter ti måneder begynner folk å bli utålmodige. Hvor blir det av arbeidsplassene som var lovet? Hvorfor kommer ikke de internasjonale investeringene? Hvorfor kommer strømutkoblingene så ofte at bedriftene ikke kan kjøre sine maskiner? Energiministeren ble sparket, men hjelper det til å få aggregatene i gang? Hvorfor får ikke myndighetene has på tømmerbaronene som driver ulovlig hogst og eksporterer verdifullt rosentre til Kina? Hvor blir det av kampen mot korrupsjonen som presidenten lovte i sin innsettelsestale? Fattigdommen brer seg og med den også økende kriminalitet, overgrep og tyveri. Madagaskar skulle bli en rettsstat? Men hvorfor får ikke de arresterte sine forsvarere? Var det ikke forsoning som var Hery Rajaonarimampianinas kongstanke?

Det virker som presidenten ikke ønsket Ravalomanana tilbake. Justisministeren sa at regimet ikke trodde han ville holde ord. Statsminister Roger Kolo sier at forsoning er ikke avhengig av et toppmøte mellom tidligere presidenter. Forsoning betyr desentralisering, sosial rettferdighet og like rettigheter for borgerne i alle deler av landet. Som eksempel nevner han sikkerhetsproblemet med røverne dahalo i Sør-Madagaskar. Direktør for presidentens kabinett Henri Rabary-Njaka sier at forsoning er ikke avhengig av saken til Marc Ravalomanana. Er dette en måte å gå utenom den varme poteten i Antsiranana?

Det internasjonale samfunnet

President Hery Rajaonarimampianina har gjennomført flere utenlandsreiser: til USA, EU, Frankrike, Israel, Japan og Kina. Alle steder er han ute etter investorer som kan få hjulene i gang etter den politiske krisen på Madagaskar. USA har sagt at de er klar til å gjenoppta AGOA-avtalen som sikret gassiske tekstilbedrifter tollfri import av varer til det amerikanske markedet. Men da må Madagaskar følge opp det som var avtalt i veikartet og gjennomføre alle sine valg. Internasjonale bistandsaktører mener også at de ikke kan bevilge stat-til-stat bistand til landet så lenge Madagaskar ikke har en troverdig utviklingsplan.

President Marc Ravalomanana hadde «Madagascar Action Plan» som var en ambisiøs fem-årsplan for perioden 2007-2012. Den gikk i vasken med den politiske krisen fra 2009-2014. Men nå har myndighetene satt i gang en prosess for å utarbeide en ny Plan National de Développement (PND). Finansministeriet sitter på saken, men henter inn ekspertise fra andre departementer. Det er meningen at den skal foreligge før nyttår. Vil den bidra til å få landet opp av grøften?

Den økonomiske veksten var god det siste året av Marc Ravalomananas styre, og nådde 7-8 prosent i 2008. I løpet av kriseårene 2009-2013 har veksten vært 0,9 prosent. Prognosene tilsier en mulig vekst på 2,5 prosent i 2014 og 5,5 prosent i 2015. Men dette er kanskje altfor optimistisk.

Snu den gassiske skuta?

Det internasjonale samfunnet står klar til å bidra. Når Madagaskar får orden på sin egen finansstyring forventes utenlandske investeringer. Følgende er stipulert: EU vil bidra med 597-393 mill USD, Det internasjonale pengefondet IMF: 47 mill USD, FN: 523 mill USD, Verdensbanken 200 mill USD og Den afrikanske utviklingsbanken 68 – 85 mill USD. Hittil er ingen av disse forventingene innfridd. Men under krisen ga donorene støtte til sosiale og humanitære prosjekter av en størrelsesorden på ca 500 mill USD.

Det er håp, men da må det styring til. Ravalomanana sa at han styrte landet som han styrte sin egen bedrift. Det førte til at han sparket de som ikke var dyktige nok og ikke gjorde jobben sin. Slik fikk han også mange uvenner. Har Rajaonarimampianina for mange venner som gjerne vil berike seg selv, men som ikke tør å ta de harde takene som må til for å snu den gassiske skuta som så vidt flyter i Det indiske hav?

Psykiatri på Madagaskar

Psykiske lidelser finnes hos alle folkeslag og i alle samfunnslag. Også på Madagaskar. World Health Organisation (WHO) regner med at depresjon i år 2020 vil være den ledende årsak til tap av kvalitetsjusterte leveår i utviklingsland, den nest største på verdensbasis.

TEKST OG FOTO: ANNE KRISTIN DALE SKJOLD

Deltakere på kurset i Antsirabe i 2012: Psykiater Jone Schanche Olsen er nr 3 fra venstre bak. Rivosoa Nasoloniaina fra SALFA er nr 6 fra v. bak. Professor Bertille Hortense Rajaonarison fra universitetet i Antananarivo er nr. 8 fra v. bak. Artikkelforfatteren er nr. 11 fra v. bak.

På Madagaskar behandles de fleste psykisk syke på såkalte tobyer. En toby er et sted der man kan komme og få hjelp hvis man er handikappet, psykisk utviklingshemmet, psykisk syk eller fattig og ensom. De menneskene som faller inn under disse gruppene får ikke trygd eller behandling i offentlig regi som her i Norge. Da er det godt å ha mulighet til å søke hjelp på en toby.

Få psykiatere

I følge Cia´s World Fact book bor det nå 23,2 millioner mennesker på Madagaskar, og i følge WHO er det 0,05 psykiatere pr 100 000 mennesker. Til sammenligning er det 30,77 psykiatere pr 100 000 innbyggere i Norge. Ifølge FN lever over 80 % av Madagaskars befolkning (2010) på under 1 dollar om dagen som da var FNs definerte fattigdomsgrense. Vi regner med at dette tallet har steget de senere årene.

Tobyer

De fleste tobyer drives i kirkelig regi. Her jobber folk som er opplært til dette arbeidet og som har viet en del av livet sitt til å hjelpe dem som trenger det. De som jobber her er alt fra analfabeter uten formell skolegang, til høyt utdannede mennesker, som prester, lærere, leger osv. På en toby betaler de syke etter evne, får kost og losji, omsorg, forbønn, og i noen tobyer, medisinsk behandling. Beboerne må hjelpe til med praktisk arbeid i den grad de er i stand til det. Dette fungerer som god miljøterapi. Utdrivelse av onde ånder inngår som en del av behandlingen. På Madagaskar er troen på ånder en del av vanlig virkelighetsforståelse. Skal man behandle psykiske lidelser der, er man nødt til å forholde seg til dette. Mange tobyer er fattige, ikke alle pasientene har noen i familien som kan betale nok for dem. Særlig medisiner er dyrt og for mange en helt uoverkommelig utgift. Det er likevel imponerende å se hva de kan få til med få materielle midler, men med mye omsorg og sterk tro på det de gjør samt vilje til å gjøre noe for sine medmennesker.

Bakgrunn

Jeg har bakgrunn fra Madagaskar, både som barn og som voksen. Fra 2002-2006 bodde jeg og min familie på Madagaskar, og jeg jobbet på sykehuset i Mahajanga. I den forbindelse møtte jeg legen Hanta (Dr. Rasoaherinomenjanahary Hantandrainy). Dr. Hanta har den toårige hyrdeopplæringen som skal til for å arbeide på en toby i tillegg til at hun er utdannet lege. Hun har tidligere vært et år i Norge som utvekslingsstudent (ved Hald internasjonale senter i Mandal) og hun snakker derfor norsk. Hun har oversatt noen av undervisningsheftene til PsykOpp (Stiftelsen Psykiatrisk Opplysning i Stavanger) som omhandler psykiske lidelser og behandlingen av dem, til gassisk. Heftene er formelt ikke utgitt på gassisk, men de oversatte eksemplarene er tatt i bruk både til undervisning blant helsepersonell og vanlige folk. Det har kommet mye positive tilbakemeldinger fra helsepersonell som er glade for å få undervisning i fenomener som de har erfart. Hanta ble invitert til Schizofrenidagene i 2006 av PsykOpp i Stavanger. Det året var tema på konferansen psykiatri i et interkulturelt perspektiv.

Lovasoa

I 2010 ble Den norske skolen på Antsirabe overlevert til Den lutherske kirken på Madagaskar. I denne forbindelse ble Lovasoa etablert. En rekke akademiske institusjoner og læreanstalter var invitert til et samarbeid. Stiftelsen PsykOpp engasjerte seg i dette på bakgrunn av interesse for prosjektarbeid på Madagaskar. I 2010 var vi tre fra PsykOpp som reiste på en studiereise til Madagaskar med tanke på et kompetanseutviklingsprosjekt. Da fant vi noen mulige samarbeidspartnere. Intensjonen var å tilføre helsepersonell i tobyer kunnskap og resurser slik at alvorlig psykisk syke pasienter kan få et medisinsk behandlingstilbud i tillegg til tilbudet som ellers er basert på omsorg, forbønn, ritualer og åndeutdrivelse. Det nasjonale psykiatriske sykehuset i Antananarivo har fast tilknytning til hyrdebevegelsen som kommer tre ganger i uken for å tilby forbønn og åndeutdrivelse.

Kurs

I mai 2012 ble det holdt et kurs; Mental helseoppdatering, for gassiske leger. Kurset ble holdt på Lovasoa med elleve allmennleger i kirkens helsearbeid (SALFA) med ansvar for tobyer, fire allmennleger fra det nasjonale psykiatriske sykehuset i Antananarivo, en allmennlege fra Antsirabe og to leger fra den regionale helseadministrasjonen. Lokal kursleder var Dr. Rivosoa Nasoloniaina fra SALFA. Det var professor Bertille Hortense Rajaonarison fra universitetet i Antananarivo, Jone Schanche Olsen og jeg, psykiatere ved Universitetssykehuset i Stavanger, som sammen holdt et fire dagers kurs. Temaene var; psykoselidelser, stemningslidelser, epilepsi og rusmisbruk.

Stor interesse

Legene viste stor interesse for det faglige innholdet i kurset. Det var stor aktivitet blant deltakerne, både i kasusframleggelse og i diskusjoner og samtaler om det faglige innholdet som ble presentert. Utfordringen knyttet til psykiatriske fenomener i grenselandet religion/medisin kom tydelig fram og ble til dels problematisert i diskusjonene. Deltakerne uttrykte at dette var kunnskap som i liten grad var formidlet gjennom studiene ved de medisinske fakultetene på Madagaskar, og som de opplevde som svært relevant og viktig. Kurset ble mulig takket være støtte fra PsykOpp og Stavanger Universitetssykehus. Det har kommet ønske om flere kurs for gassiske leger. Dette har så langt ikke latt seg gjøre, men behovet er helt klart til stede.

FAKTA

Anne Kristin Dale Skjold
Overlege på Stavanger Distriktpsykiatriske Senter (DPS) psykiatrisk poliklinikk, Stavanger Universitets Sykehus.
Hun bodde på Madagaskar fra 1969-1983, da foreldrene var misjonærer; og som voksen i 2002-2006.

Det spirer av «Grønt liv»

Gassiske bønder har fått et fenomentalt verktøy med bokserien "Grønt liv" som sivilagronom Thor Ringsbu har vært med å utarbeide sammen med dyktige gassiske fagfolk. Mat til dyr og mennesker, dyrkning av maniok, miljø, komposte-ring, trekkdyr og økonomi er blant temaene som er tilrettelagt for jordbrukere.

TEKST OG FOTO: THOR RINGSBU

I 2008 ble jeg utfordret av ledelsen i den lutherske kirken på Madagaskar (FLM, Fiangonana Loterana Malagasy) til å lede et lærebokarbeid innenfor kirkens «grønne sektor» (landbruk, miljø, kosthold m.m.). Dette har blitt et spennende, interessant og positivt arbeid i godt samarbeid med en fagkomite og med kirkens eget trykkeri TPFLM i Antananarivo. Vi har fram til nå gitt ut seks lærebøker og hefter innenfor temaene jordbruk, husdyrbruk, helse og kosthold, økonomi og teknikk.

Slik startet det

Bakgrunnen for utfordringen var mitt mangeårige arbeid innenfor denne sektoren av kirkens virksomhet. Våren 2008 hadde jeg gitt ut ei lærebok i organisasjonslære og ledelse på gassisk «Mpitondra ve aho?», som vekket en del oppsikt, og jeg hadde snakket med flere i kirkeledelsen om at det burde startes et arbeid med utvikling av lærebøker. Det var nok også noe av årsaken til forespørselen. På grunn av de politiske omveltninger på øya startet imidlertid ikke arbeidet før høsten 2009. Med meg fikk jeg fra starten en samarbeidsgruppe av fagpersoner fra kirkens skole- og utviklingsavdelinger.

En rekke spørsmål måtte avklares på de første møtene i denne arbeidskomiteen. Finansieringen måtte klargjøres. Videre måtte vi bestemme målgruppe(r), temaer, vanskelighetsgrad, lay out, presentasjonsform og mye annet. Hvordan skulle vi få engasjert forfattere? Kunne de lønnes? Vi fant raskt ut at vi ikke hadde økonomiske muligheter til å lønne eller frikjøpe fagfolk til skrivearbeid. Det ble derfor utpekt faggrupper innenfor kirkens egne ansatte i utviklings- og skolearbeid til å utarbeide utkast til manuskripter eller deler av disse innenfor noen få utvalgte fagområder. Bokserien fikk tittelen «Fiainana maitso» «Grønt liv», og jeg fikk ansvaret for lay out, redigering, pedagogisk opplegg, praktisk gjennomføring, avtale med trykkeri og produksjon.

Seks bøker er kommet ut

Det første heftet ble ferdig ved juletider i 2009 og handlet om dyrking av maniok (kassava eller tapiok) et-

◀ *fra venstre:*
Randrianandrasana Ruben Marson, Rasolondraibe Benjamin, Randriamahafaly Andrinandrasana, Rakotovao Anten'Aina, Rasoloson Lala Hajanirina, Thor T. Ringsbu og Randriamampianina Noëlson.

ter moderne prinsipper og med nye sorter som kan mangedoble avlinger i forhold til tradisjonelle arter og dyrkingsmetoder (tittelen var «Voly mangahazo»). Forfattere var ei gruppe landbrukslærere fra kirkens landbruksskoler som da enda var tre.

I 2010 fikk vi ferdig to bøker. Den første var en veiledning i bruk av organisk materiale i jordbruksproduksjonen med kompostering som en hovedsak «Famokarana ara-pomba organika». Det er viktig at alt plantemateriale tas vare på. Den er skrevet av en kenyansk professor og oversatt til gassisk av Rakotondrazafy Zanoarisoa Lalaina med støtte av Anne F. Smeland, faglig tilpasset og tilrettelagt av undertegnede. Den andre boka det året var en revisjon Arne Dragsund foretok av ei lita bok i husdyrforing han skrev på Tombontsoa jordbruksskole tidlig i 70-åra «Ny sakafon'ny biby fiompy».

I 2011 fikk vi gitt ut ei flott bok om kosthold og helse «Ny sakafon'ny tantsaha». Det var igjen et produkt av godt samarbeid i ei faggruppe, nå med rektor Ramiharimanana Félicité som leder. Her er det særs verdifull veiledning om riktig kosthold, næringsmiddellære og oppskrifter for sammensetning av et fullverdig kosthold.

I 2012 gjorde jeg ferdig ei bok i økonomi, planlegging og regnskapslære for bønder «Ekonomia ho an'ny tantsaha», som jeg hadde arbeidet med et par år. Noe av stoffet bygger på ei lærebok Jakob Vea skrev for undervisningen på Tombontsoa i 1970-åra. Regnskapslæra er skrevet av Rakotonirina Jean René på Tombontsoa. Så nå sist i 2013 fikk Kjell Dale, etter sterke oppfordringer fra meg, ferdig et råmanus på norsk om temming og bruk av okser som trekkdyr i landbruket «Ny famolahana omby miasa». Lars Olav Bøe har skrevet et kapittel om maskinlære i denne boka. Jeg har oversatt det, omredigert stoffet litt; og boka var ferdig trykt nå i mars 2014. Det ble da bok nr. 6 i serien «Grønt liv».

Visjonen er gått i oppfyllelse

Vi har knyttet en utrolig dyktig illustratør til bokproduksjonen vår. Han heter Andriamiarisoa Roger Lala, er universitetsutdannet biolog og arbeider i en internasjonal miljøorganisasjon i Antananarivo. Han har aldri fått noen undervisning eller utdannelse i tegning, men er en naturbegavelse av de sjeldne. Særlig fikk han utfolde seg med en tegneserie i boka om kosthold og helse og i framstillingen av ulike planleggingssituasjoner i økonomiboka jeg skrev i 2012.

Den største utfordringen underveis i arbeidet har vært finansieringen. De par første åra fikk vi litt støtte gjennom NORAD-midler gitt til kirkens «grønne prosjekter». Siden har vi fått mer tilfeldig støtte fra ulike kanter privat, bl.a. ei minnegave ved misjonær Eilert Klevens begravelse og til den siste boka ei gave fra Jordbruksskolenes Venner (JV). Det Norske Misjonsselskap (NMS) har betalt reisene og sørget for losji til meg, mens jeg har arbeidet som ulønnet frivillig. På grunn av kostnadene ved firefarget trykk, har vi måttet begrense antallet fargebilder. Med bedre økonomi kunne vi ha øket opplagene og gitt heftene en solidere innbinding. Men bøkene har blitt bra, er anvendelige og har blitt godt mottatt. Siden manuskriptene nå er lagret digitalt, er revisjon og opptrykk av nye opplag kurant.

For meg er det en mangeårig visjon som har gått i oppfyllelse. Det har vært utrolig mye arbeid med oversettelser, leiting etter faguttrykk som knapt fins på gassisk, omarbeiding og tilrettelegging av lærestoff og arbeid med bilder og illustrasjoner. Men gleden har vært stor for oss alle som er engasjert i dette, hver gang ei ny ferdigprodusert bok ligger i hånda. Om det blir flere bøker vet vi ikke, men planene er der for en enkel økonomi for bønder, en lærebok om miljø og miljøvern m.fl.

Med røtter i flere kulturer

Lilliann Eliarisoa Razafimandimby Våje ble født i Rakkestad i 1973 av gassiske foreldre. De reiste tilbake til Madagaskar i 1974, og hun har reist fram og tilbake mellomm Norge og Madagaskar siden.

- Du må jo savne hjemlandet ditt veldig, Lilliann? spurte en norsk bekjent for en stund siden. – Nei, det gjør jeg faktisk ikke, svarte jeg, som sant var. – Jeg er så heldig at jeg ikke savner Madagaskar når jeg er i Norge. Og så savner jeg ikke Norge når jeg er på Madagaskar.

TEKST: LILLIANN ELIARISOA RAZAFIMANDIMBY VÅJE

Jeg føler meg hjemme i begge land. Samtidig opplever jeg å høre hjemme verken her eller der i perioder. «Bryteren» til den ene eller den andre delen av meg skrur seg av og på avhengig av hvem jeg er sammen med, hva jeg gjør eller hva jeg snakker om. Noen ganger tenker og opplever jeg mine to sider samtidig. Det hender at de ikke er enige seg imellom – det kan være litt slitsomt.

Hvor er hjemme?

I boken «Hvor er hjemme?» skriver David C. Pollock og Ruth E. van Reken om fire ulike måter personer forholder seg på til den kulturen de befinner seg i. Jeg kjenner meg godt igjen i begrepene de beskriver. Jeg føler meg hjemme på Madagaskar og blant gassere. Men jeg veksler mellom å opplève en tilhørighet og det forfatterne beskriver som «Usynlig innvandrer». Jeg ser ut som en gasser, men tenker, føler og handler annerledes. Jeg kan oppleve meg selv som en observatør i min egen offisielle hjemmekultur.

- Hva? Er du ikke norsk? spurte min norske kollega meg etter at vi hadde jobbet på samme kontor i Norge i åtte måneder. - Jeg trodde du var adoptert eller noe sånt, jeg. I Norge skiller jeg meg ut utseendemessig. Jeg er mørkhudet og har en typisk gassisk potetnese. Jeg vet, nordmennene vet, at jeg er utlending. Men jeg føler meg hjemme sammen med nordmenn. Inntil sommeren kommer og jeg føler meg som en raring som vil være inne selv om sola skinner. Og jeg blir oppfattet som norsk – «adoptert» – inntil jeg sier «en» arbeidsmøte istedenfor «et» arbeidsmøte. Få tenker over at jeg har gassisk statsborgerskap når jeg ikke nevner det selv.

Tredjekulturelle barn – med bakgrunn fra Madagaskar

Tematikken rundt tredjekulturelle barn er godt kjent blant misjonær-, Norad- og diplomatbarn. Litt forenklet betegner begrepet barn eller voksne personer som har vokst opp i to kulturer. For 30 år siden var vi barn av 5 – 6 gassiske familier som hadde denne type gassisk-norske oppvekst. I dag er situasjonen annerledes. Nå bor mellom 100 og 150 gassere, eller nordmenn med gassisk bakgrunn, i Norge. Er kanskje tiden moden for å ta opp temaet – og «snu retningen» slik at den passer vår situasjon?

Det er mange fordeler knyttet til oppvekst med to eller flere kulturer. Vi lærer to eller flere språk samtidig og har lettere for å legge på et eller to til i forhold til monokulturelle barn. Vi har en utvidet virkelighetsforståelse, forstår saker fra forskjellige vinklinger, og har mange knagger å henge ulike opplevelser på. Mange er også tilpasningsdyktige og ressurssterke. Samtidig byr en tredjekulturell oppvekst på en del utfordringer.

Generelle utfordringer for tredjekulturelle barn

IDENTITETSSØKEN. For meg hører en langvarig identitetskrise i 20-årene med til historien. Bare jeg ble trygg nok, bare jeg fikk bearbeidet vonde erfaringer godt nok, bare jeg ble sterk nok til å takle ulike kommentarer fra både gassere og norske, bare jeg sluttet å skamme meg over min tokulturelle bakgrunn, bare jeg ble trygg nok i min kristne tro osv, så skulle alt bli så mye bedre. Men den indre konflikten lever fortsatt i beste velgående. Hvem er jeg? Hvor er hjemme? Og hvor burde jeg høre hjemme? For mange hører disse spørsmålene til tenårene og 20-årenes identitetssøken. For meg er de blitt en livsstil.

KRYSSENDE LOJALITET. Min kjærlighet til Madagaskar stikker dypt. Samtidig kan jeg oppfattes som upatriotisk og arrogant med min tilsynelatende lunkne gassiske nasjonalfølelse. Jeg klarer for eksempel ikke å sverge troskap til Madagaskar uten samtidig å ta min lojalitet til Norge med i vurderingen. Utfordringene knyttet til lojalitet begrenser seg ikke bare til spørsmål om Norge-Madagaskar. De gjelder også i Nord – Sør problematikk som jeg møter daglig i min jobb i bistandsbransjen. På et internasjonalt seminar jeg deltok på en gang, hadde vi noen bli-kjent leker som skulle løse opp stemningen. En av dem gikk ut på at folk skulle plassere seg i ulike grupper avhengig av nasjonalitet, type organisasjon og rolle som giver- og mottaker av bistandsmidler. Jeg havnet etter hvert i midten. Jeg kunne identifisere meg med ulike roller, og opplevde tilhørighet til forskjellige områder. Etter seansen kom en av deltakerne fra Sør bort til meg og spurte meg om hvorfor jeg plasserte meg selv der jeg gjorde. Etter at jeg hadde lagt ut om mine begrunnelser for valget, sa vedkommende: «Ikke tro at du er en av dem». Det var sårt.

MANGLENDE DYBDE I FORHOLD TIL VERDIER OG KULTUR. Jeg vokste opp på Madagaskar, og mener at jeg kjenner godt til gassiske verdier og kultur. De har jeg fått gjennom skolen, i speideren, i samtale med foreldrene mine og gjennom slekt og venner. En del var ervervet kunnskap men som ikke ble praktisert hjemme. Verdiene ble derfor ikke helt mine egne. Derfor har jeg av og til misunt vennene mine den gassiske stoltheten og identitetserkjennelsen som ligger mer naturlig for dem. Slik oppleves også deler av de norske verdiene og kulturen.

SMERTEFULL (EVT. «GLEDELSESFULL») VIRKELIGHETSFORSTÅELSE. Når jeg er på Madagaskar og hører nyheter om hva som skjer i «vesten», handler det ikke bare om en radio- eller TV nyhet. Det er en del av min virkelighet, mitt liv, og jeg kan bli berørt følelsesmessig. Som da Kong Olav døde i 1991. Vi fikk nyheten gjennom det franske nyhetsprogrammet på gassisk TV. Her satt vi, en gassisk familie på Madagaskar, og sørget over en norsk konges død. Da vi kondolerte våre norske venner, var vi blant de nasjonale som viste vår medfølel-

FAKTA

Jeg heter Lilliann Eliarisoa Razafimandimby Våje, og jeg ble født i Rakkestad i 1973 av gassiske foreldre. Jeg er attpåklatt og yngst av fem søsken. Familien min bodde i Norge i åtte år på 60 og 70- tallet. Min far studerte på Tomb jordbruksskole, og senere ble han den første afrikaneren som fullførte en ordinær norskspråklig sivilagronomutdanning ved Ås landbrukshøgskole. Min mor var utdannet lærer, og hun tok en 2-årig husmorskole i Oslo. Vi reiste tilbake til Madagaskar i 1974. Etter åtte år i Norge snakket barna verken gassisk eller fransk.

På Madagaskar begynte de to eldste søsknene mine på Den norske skolen. Da andremann gikk over til gassisk skole, gikk han femte klasse i tre år før han kunne gå videre til sjette. Mobbing og bank etter skoletid var en del av hans hverdag. Den eldste søstera mi klarte ikke å lære seg gassisk, og hun slet med å komme inn i kulturen. Hun så ikke for seg en framtid i en gassisk videregående skole. At vi barna skulle få en utdannelse var viktig i min familie. Som 14-åring reiste hun tilbake til Norge i 1977, etter tre år på Madagaskar.

I dag bor alle vi fem søsknene i Norge. Noen har kalt oss «de svarte misjonærbarna». Det er også blitt sagt at vår «avklimatisering» var mislykket. Til sammen har vi tretten norsk-gassiske barn. Min mor bor i hjemmet sitt utenfor Tombontsoa jordbruksskole, Antsirabe, Madagaskar.

Da min far døde i 2004, lå en søknad om Kongens fortjenestemedalje til ham hos Utenriksdepartementet (UD). Norske kolleger hadde skrevet søknaden, etter hans lange og tro tjeneste innen kirke og bistand på Madagaskar og hans brobyggerfunksjon mellom nordmenn og gassere. En slik utmerkelse tildeles ikke post mortem. Vi fikk overrakt en blomsterkrans fra UD via Den norske ambassade på Madagaskar og NMS til begravelsen.

Lillian sammen med gassere og norske misjonærbarn på jordbruksskolen Tombontsoa på Madagaskar i 1978.

se overfor et folk vi var glad i. Sannheten er at vi sørga, vi også. På samme måte er nyhetsbilder fra Afrika aldri bare nyhetsbilder for meg. Sang, musikk, lemurer, flotte sanddyner, fattigdom, analfabetiske, diskriminering, sykloner, korrupte offentlige systemer og –politikere, og egoistiske maktsyke presidenter er en del av min gassiske virkelighet. Det berører min mor, mine venner, tanter, onkler, fettere og kusiner.

Ingen av punktene som er trukket fram hittil er nytt i forhold til litteraturen som er skrevet om tredjekulturelle barn eller «cross-cultural kids». De grunnleggende trekkene kan en finne igjen hos et gassisk ambassadørbarn i Japan, en amerikaner som vokste opp i Frankrike, eller en nordmann som har bodd i Zimbabwe.

Tredjekulturell identitet uten penger – er det mulig?

Etter ulike samtaler jeg har hatt med gassere og andre innvandrere fra det globale Sør, og ut fra egen erfaring, har jeg stilt meg selv bl.a. følgende spørsmål. Er det forskjell på opplevelsen av å være tredjekulturelt barn når opprinnelseslandet er fattig i forhold til hvis det er rikt? Med fare for å ta fullstendig feil, tør jeg påstå at ja, jeg tror faktisk det.

Jeg er en mørkhudet kvinne fra Afrika, og jeg er gift med en norsk mann. Både før jeg giftet meg og de første årene av ekteskapet, spurte jeg meg selv om motivet mitt var penger? Var det for å bli i Norge? Ei gassisk venninne sa til meg at jeg var heldig som hadde fått meg en «vazaha», og spurte rett ut om ikke jeg kunne finne en til henne. Da broren min giftet seg med en norsk kvinne, sa en eldre gassisk mann til meg; «var ingen gassisk dame god nok for ham»? Går folk rundt og tror at jeg giftet meg til økonomisk trygghet, så jeg slapp å leve i fattigdom på Madagaskar? Jeg tror ikke slike spørsmål ville vært aktuelle hvis jeg hadde kommet fra et rikt land.

Familien Razafimandimby Våje. Per Ivar, Lilliann, Tina, Sara og Filip. Det er bare Per Ivar som ikke har Razafimandimby som mellomnavn. Resten av klanen har det.

Madagaskar er et av verdens fattigste land. Som kjent er hjerneflukt et stort problem for utviklingsland. Velutdannede personer forlater hjemlandet og bosetter seg i vesten, og landet går glipp av ressurser som kan være med å bygge det opp. Mange gjør det helt klart for å få et bedre liv. Det gjelder oss tredjekulturelle barn også. Samtidig har vi en genuin opplevelse av tilhørighet til det vestlige vertslandet. Uansett hvor sterk opplevelse vi har av å være tredjekulturelle barn, vil alltid spørsmålet om velstand versus fattigdom være med på lasset.

Glede og smerte – to sider av samme sak

Jeg savner ikke Madagaskar når jeg er i Norge, og omvendt. Jeg må likevel erkjenne at det ligger en smerte midt oppi gleden og takknemligheten over livet jeg opplever jeg har som tredjekulturell person. Lidelsen mange går gjennom på Madagaskar berører meg dypt. Det stikker dypere enn et savn som kommer og går. Tidligere tenkte jeg at jeg måtte finne en måte å få bort smerten på. Nå tenker jeg at denne smerten er en del av mitt liv, og det vil den nok alltid være.

Vennskapsforeningen Norge - Madagaskar
Fikambanana Fifankatiavana Norvezy - Madagasikara

Viste du at Vennskapsforeningen Norge - Madagaskar har egne nettsider.
På www.madagaskar.no finner du oppdatert informasjon i fra foreningen og et digital arkiv over alle Madagaskarforum som er er utgitt. Her publiserer vi også nyheter fra Madagaskar.

Madagaskar – et livslangt forhold

Gjennom hele mitt liv, eller i det minste siden jeg var tre år gammel, har jeg hatt et forhold til Madagaskar. Det har til dels vært et komplekst forhold - jeg har i perioder ikke vært sikker på hvor jeg har hatt landet, for å si det sånn, og ikke vært helt sikker på om jeg ønsket å beholde relasjonen. Det var akkurat som om jeg måtte velge mellom Madagaskar og Norge.

Jeg har vokst opp med to verdener, og er kjent med begge, hører hjemme i begge, og begge er blitt en del av meg, sier Marianne Skjortenes.

TEKST OG FOTO: MARIANNE SKJORTNES

Men etter hvert har jeg skjønt at slik er det ikke. For på samme måten som det uten tvil er Norge som er mitt fedreland, går det også an å ha et "mødreland" et "mother country". For det er de to som har gjort meg til den jeg er.

Det har selvsagt vært en lang prosess å komme dit. Men nå som voksen kvinne, har jeg også skrevet en bok som – selv om det er en antropologisk fagbok – også er en bok som handler både om Madagaskar og mitt forhold til Madagaskar. Dette arbeidet gav meg en god bekreftelse på at min kjærlighet til mitt mødreland ikke på noen måte behøver å innebære mindre tilhørighet til mitt fedreland. Jeg trenger ikke velge det ene eller det andre. Det er faktisk plass til begge to.

Dette er en kjærlighetserklæring til Madagaskar, landet som har gjort meg til den jeg er. Som tre- åring havnet jeg etter et kort opphold i innlandet på østkysten hvor jeg tilbrakte mine første år, fram til skolealder. Og deretter mesteparten av tiden helt til jeg var 16, ferier og det meste av min fritid. Steder som Vangaindrano, Vohipeno og Manakara har alle klang av hjemme for meg. Der vokste jeg opp; i førskoleårene brukte jeg mer tid sammen med mine gassiske venner, og i deres hytter og små hus, enn i mitt eget, eller med norske barn. Det gjorde at jeg har vokst opp med to språk - og da tenker jeg både på det verbale språket, og på kulturelle uttrykksformer.

> **Gjennom min oppvekst og gjennom mine år som voksen på Madagaskar, har jeg fått en erfaringsbasis som jeg har kunnet bruke hele livet gjennom**

Det har sine spesielle sider også. Noen sier at jeg forandrer litt personlighet når jeg kommer til Madagaskar. Kroppsspråket blir annerledes, toneleiet annerledes og jeg blir mer - gassisk.

Til daglig bor jeg i Norge. Her er jeg hjemme. Her har jeg familie og venner, her har jeg jobb og hus og hjem. Men jeg er også litt gassisk. Det kjenner jeg hver gang jeg lander på flyplassen Ivato. Språket er mitt, smilene er til meg; der har jeg en stor bekjentskapskrets, nesten en reservefamilie; og der har jeg oppgaver og engasjement.

Fullt av spenning

Som voksen reiste jeg tilbake med mann og barn for å jobbe først noen år

Jeg har fått med meg en nærhet til mennesker som lever under helt andre ytre forhold, og som har kontakt med livets kriser og livets uforutsigbarhet og sårbarhet på en annen og mer umiddelbar måte enn de jeg omgås til hverdags her i Norge, forteller Marianne til Madagaskarforum.

for Det norske misjonsselskap, NMS, på Madagaskar, og senere med stipend fra Norsk Forskningsråd. Jeg hadde også oppdrag for Norad, og utførte undervisning og andre oppgaver for Den gassisk Lutherske Kirken (FLM).

Det var ikke bare enkelt å komme tilbake til landet som voksen etter å ha tilbrakt mange år der som barn. Jeg har også smertefulle erfaringer knyttet til oppvekst og skolegang, og de har også preget mitt liv. De bærer jeg nok med meg livet gjennom. Men gjennom mitt opphold som voksen fant jeg at det jeg har fått med meg fra min oppvekst også er en stor og rik ressurs.

Det er først og fremst en utvidelse av min horisont. Jeg har vokst opp med to verdener, og er kjent med begge, hører hjemme i begge, og begge er blitt en del av meg. Jeg har opplevd natur og kultur som har beriket meg og gjort meg til noe annet enn jeg ellers ville vært. Jeg har fått med meg en nærhet til mennesker som lever under helt andre ytre forhold, og som har kontakt med livets kriser og livets uforutsigbarhet og sårbarhet på en annen og mer umiddelbar måte enn de jeg omgås til hverdags her i Norge.

Oppvekst har gitt retning

Gjennom min oppvekst og gjennom mine år som voksen på Madagaskar, har jeg fått en erfaringsbasis som jeg har kunnet bruke hele livet gjennom. I tillegg til å berike meg har det også gitt meg engasjement og oppgaver, og det har gitt retning til mitt liv og mitt yrkesvalg. Jeg har valgt å utdanne meg til sosialantropolog, og har arbeidet både med kjønn og sosiale endringsprosesser i det gassiske samfunnet, og i mitt siste forskningsarbeid om hvordan kristen tro fører til sosiale og holdningsmessige endringer, og hvordan dette kommer til uttrykk i menneskers liv.

Bara- utviklingsprosjekt og diakoni på Antsirabe

Jeg har hatt særlig glede over å være med på å planlegge noen lokale tiltak i samarbeid med Den lutherske kirken. Bara er et område av landet som i liten grad har fått dra nytte av storsamfunnets tjenester, slik som helse- og skoletilbud og infrastruktur i form av veier og tele-kommunikasjon. I denne regionen var jeg med på å forberede og sette i gang et arbeid hvor kirken målrettet søker å utvikle og framelske lokale ressurser for å forbedre helse, jordbruk og kvegdrift, utdanning, gi tilgang til vann og å opprette lokale menigheter som et tilbud. Dette kalles ofte bara-prosjektet, og det har vært spennende å følge med på hvordan både ytre livsvilkår og holdninger til framtiden er blitt endret her.

Et annet prosjekt jeg har gledet meg over, er et diakonalt arbeid den lutherske kirken på Antsirabe har etablert med arbeidsledig ungdom som målgruppe. Her er målet å gi ungdom uten arbeid og formell utdannelse både nye holdninger, evner og muligheter som gjør at de kan klare seg og få jobb som gir underhold både til dem selv og deres familie i et tøft landskap og under vanskelige økonomiske kår. Noen har til og med etablert egen

> ***Ingen møter dagens Madagaskar uten å bli berørt***

virksomhet som de klarer å brødfø seg og sin familie med. Det er fascinerende å se hvordan de ansatte i prosjektene framviser en entusiasme og et pågangsmot i møte med krevende oppgaver, og går inn for arbeidet med hjerte og energi. Og det er rørende å møte noen av de som har fått livene sine endret fordi noen maktet å vise dem hvilke ressurser de har, og bidro til å legge til rette for kontakter med mulige arbeidsplasser. (Jeg skriver utførlig om begge disse prosjektene i boken jeg omtalte over. Boka heter: Restoring Dignity in Rural and Urban Madagascar. On How Religion Crea-

tes New Life-stories. Peter Lang 2014). *http://www.peterlang.com/download/datasheet/75931/datasheet_312400.pdf*

Ressursrik men fattig

Ingen møter dagens Madagaskar uten å bli berørt. Det er et land i krise, i politisk krise, og økonomisk krise. Madagaskar er et land med rike ressurser, menneskelig, kulturelt og fra naturens side. Men det er fanget i en sirkel av politisk impotens og økonomisk kollaps. Det er tragisk å se hvordan politikere mangler evne og vilje til å sette folket foran seg selv; og hvordan landet mangler politisk og demokratisk tradisjon og kultur; og hvordan manglende vilje til oppgjør med korruptsjonskultur bidrar til å hindre framgang og utvikling.

Som enkeltpersoner har vi begrensede muligheter til å påvirke på kort sikt. Men vi kan påvirke ved å spre våre holdninger og å skape håp. Det kan skje på mange plan, både på et storpolitisk nivå, gjennom kirkenes arbeid og gjennom å støtte arbeid der mennesker får mulighet til å bruke de ressursene de har for å forbedre sine livsvilkår.

De prosjektene jeg har deltatt i har vært mitt lille bidrag til dette. Men ennå er det langt igjen. Og i mellomtiden blør hjertet mitt, både den norske og den gassiske delen, for dette vakre og fabelaktige landet som opplever så mye motgang; og for folket som midt i sin krise framviser så mye medmenneskelighet og glede, men som, når du kommer under overflaten, kan vise sin smerte og fortvilelse og ofte møter jeg mennesker som er bekymret for framtiden.

Den ligger i deres egne hender. Men underveis trenger de venner, både slike som meg og andre som kjenner seg gassisk, og andre venner som er villige til å gå et stykke vei, kort eller langt, sammen med dem mot en framtid som vi håper vil bli bedre.

> ***Det er tragisk å se hvordan politikere mangler evne og vilje til å sette folket foran seg selv***

Marianne Skjortenes på feltarbeid med gode kollegaer på landsbygda på Madagaskar.

Gassisk musikk er noe man gjør

- Musikk på Madagaskar er en aktivitet og ikke bare melodier. Hvis en begynner å synge eller spille en melodi legger de andre spontant på over- og understemmer. Så selv om gasserne synger salmer de har lært av nordmennene, er måten å synge på helt annerledes enn slik vi gjør det i Norge, fortalte Anders Rønningen på medlemsmøtet til VNM Vest i Stavanger

TEKST: ØYVIND DAHL
FOTO: ARNE MORTEN ROSNES

- Som ung musikkstudent skulle jeg gjøre opptak av korsang i katedralen i Toliara. Jeg ville registrere melodiene som ble brukt. Men det ble en håpløs oppgave. Når et kor gikk opp for å synge, gikk det andre ned; og det skjedde ikke lydløst. Bak meg satt en og klimpret en melodi på en gitar og synthesizeren var ikke nødvenigvis i harmoni med korsangen. Kontinuerlig gikk folk opp og ned og la en mynt i kollektskålen for å gi sin applaus. Det skjedde noe hele tiden, og jeg fortvilte over mislykkede lydopptak. Men jeg har etterhvert lært at gassisk musikk er totaliteten, og alt rundt selve opptredenen er en del av musikken. Musikk er ikke noe hvis det ikke er noe man gjør.

Anders Rønningen delte sin kunnskap om og følelse av å spille på valiha på medlemsmøte i Madagaskarforeningen.

Anders Rønningen er nettopp kommet tilbake etter åtte år på Madagaskar der han de siste tre årene har arbeidet som studiekoordinator på det norsk-gassiske Lovasoa Cross-Cultural Competence Centre. (L4C). For tiden arbeider han med en doktorgrad på Musikkhøgskolen om flerkulturelle perspektiver på lærebøker i musikk. Dessuten er han i gang med et særskilt prosjekt om bruken av nasjonalinstrumentet valiha som han spiller som en innfødt. Valiha er også hovedinstrumentet på en juleplate som han gav ut 1. november i år: Halm, strå, bambus og sykkelvaier.

Valiha kalles gjerne bambusharpe på norsk, og den hule bambusen er resonanskasse for de 18 strengene som går rundt hele instrumentkroppen; like mange strenger som folkegruppene på Madagaskar. Tidligere var strengene skåret ut av bambusfibrene, nå er det mest vanlig å bruke enkelttrådene fra bremsekabler for sykkel. Disse spikres fast og holdes oppe med små gresskarbiter.

I sitt prosjekt har Anders intervjuet fire kjente valihaspillere som bruker instrumentet på forskjellige måter. Noen har modifisert den tradisjonelle valihaen ved å sette til ekstra basstrenger eller strenger som gjør at en kan spille kromatisk musikk, dvs. alle de samme tonene som på et piano med hvite og svarte tangenter. Dette har de gjort for å kunne bruke valihaen sammen med vestlige orkestre og spille klassisk musikk. En annen strategi er å bruke valihaen sammen med verdensmusikk-ensembler.

Hver av de fire virtuosene Anders har intervjuet spiller valihaen på sin egen måte, men de sier alle at det er følelsen av å spille valiha som er det viktigste. Anders delte sin følelse med oss da vi fikk se og høre hvordan han spiller på sin valiha. Bare det var verdt kveldens medlemsmøte.

Smånytt

Villpepper.no

De burde vel egentlig betalt for denne notisen, men smaken er såpass god (og kjent for mange), at vi gir www.villpepper.no litt spalteplass. Villpepper.no er nemlig en nettbutikk som har spesialisert seg på smak og lukt fra Madagaskar. Innehaveren av nettbutikken er tidligere misjonær på Madagaskar Anne Vea Rønningen, og i nettbutikken forteller hun at de ønsker å tilby litt av naturen på Madagaskar til Norge.

Av sortimentet fremhever de villpepper som kun finnes på Madagaskar. Pepperen vokser vilt i høye lianer i regnskogen, og smaken skal være upåklagelig. I tillegg kan du kjøpe vanilje, rød pepper og såper med alle mulige lukter av Madagaskar.

Gourmetkvelds med smak av Norge og Madagaskar: Knekkebrød med Cottage cheese og villpepper.

Anna Vea Rønningen, nesten skjult av villpepperlianene er innehaver av villpepper.no

Slik ser villpepperen ut når den befinner seg i og utenfor et glass.

Nytt jule-album fra norsk verdensmusiker – innspilt på Madagaskar

Anders Rønningen "Halm, strå, bambus og sykkelvaier"

Albumet er spilt inn noen sene kvelder ved juletider i 2013 på Antsirabe, Madagskar, hvor Anders Rønningen har bodd og arbeidet i flere år. Han spiller alle instrumenter selv. Hovedinstrumentet er "valiha" – et gassisk instrument laget av bambus og sykkelvaier. Noen av låtene er instrumentaler, mens på andre deltar forskjellige solister og kor som for eksempel militærkoret Lova.

Anders Rønningen er en norsk komponist, arrangør, etnomusikolog, musikkviter og gitarist. Han har bodd og arbeidet mange år på Madagaskar og snakker gassisk, kjenner gassisk musikk og kultur godt, og behersker intstrumentet valiha, som er det gassiske nasjonalinstrumentet.
For tiden fullfører han doktorgraden sin på Norges Musikkhøgskole.

Albumet er tilgjengelig på CD (kan tilfeldigvis kjøpes på www.villpepper.no) i tillegg til på alle digitale plattformer (Spotify, WIMP og itunes).

DISTRIBUERT AV POSTEN NORGE
posten
NORGE P.P. PORTO BETALT

B ØKONOMI
ÉCONOMIQUE

RETURADRESSE: JAKOB VEA, KAIGATEN 90, 4280 SKUDENESHAVN